

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างแผนกลยุทธ์การสื่อสาร
เพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปียกสลับแห้ง
โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา
ชาวนา หมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา
อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก

Participatory Communication for Creating Communication
Strategy to Persuade Ban Nong Krub Farmers's
Adaptation of Alternate Wetting and Drying Farming
According to The king's Sufficiency Economy Philosophy

บุษบา หินเระว¹ และลลิตา จิตต์การุญ²

Bussaba Hintow¹ and Lalita Jitkaroon²

¹ ผศ., สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก 65000

² อ., ภาควิชานิติศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก 65000

บทคัดย่อ

แนวทางการทำนาแบบเปียกสลับแห้งหรือการแก้งข้าว เป็นวิธีการทำนาที่ได้รับ การสนับสนุนจากกรมชลประทานว่าสามารถลดการใช้น้ำ ขณะเดียวกันสามารถเพิ่ม ผลผลิตได้มากขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ให้ชาวนาทำนาแบบเปียกสลับแห้งซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นชาวนา หมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์กลุ่ม และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปียกสลับแห้ง จำเป็นที่จะต้อง สื่อสารโดยใช้สื่อที่หลากหลาย และเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร โดยเฉพาะการใช้สื่อบุคคล หรือผู้นำความคิดที่มีความใกล้ชิดกับผู้รับสาร เพื่อจูงใจและโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารปรับเปลี่ยน ทศนคติมาสู่การใช้วิถีทางการเกษตรแบบลดต้นทุน นอกจากนี้ การอบรมเชิงปฏิบัติการ ในการทำนาแบบเปียกสลับแห้งและการศึกษาดูงานจากเกษตรกรผู้ที่ประสบความสำเร็จ ในการทำนาด้วยวิธีนี้จะช่วยให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อมั่นและตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมในที่สุด

คำสำคัญ: การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ การทำนาแบบเปียกสลับแห้ง

Abstract

The Alternate Wetting and Drying farming has been promoted by Royal Irrigation Department. It was the alternative farming which was able to decrease the level of water usage and increased a number of rice products. This research aimed to study Persuasive Communication Process for Alternative Wetting and Drying Farming, according to the King's sufficiency economy philosophy. The keys informants had been recruited from local farmers from Ban Nong-Krub, Bang-rakam District, Phitsanulok Province. The qualitative research method had been deployed, including: in-depth interview, focus group, participated group discussion for communication strategic planning. The study found that Persuasive Communication strategy for Alternative Wetting and Drying farming was required mix media which could be approached to the audience effectively. For example, the key informants as a medium or opinion leader who was closely to the target audience were able to encourage the audience about advantage of the alternate farming method. Moreover, the farming workshop and the case study of success farmers would be help to motivate the target audience to adopt this innovation.

Keywords: Persuasive Communication Process, The Alternate Wetting and Drying Farming

บทนำ

ข้าวถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย การปลูกข้าวได้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จากเกษตรกรรุ่นปู่ย่า ตายาย มาจนถึงเกษตรกรในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากการพัฒนาด้านพันธุ์ข้าว การพัฒนาด้านเทคโนโลยี และนวัตกรรมการเพาะปลูกข้าว ยังสามารถแบ่งออกได้หลากหลาย เช่น การปลูกข้าวโดยใช้สารเคมี การปลูกข้าวแบบชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สืบเนื่องมาจากการสำรวจพฤติกรรมการปลูกข้าวของชาวนาเพื่อส่งเสริมทำนาแบบเปียกสลับแห้ง หรือ การแกล้งข้าว (Alternate Wetting and Drying Farming) ซึ่งจะช่วยลดปริมาณการใช้น้ำโดยไม่กระทบต่อผลผลิตข้าว ในภาวะวิกฤตขาดแคลนน้ำ แต่จำเป็นต้องปลูกข้าวโดยมีกรณีศึกษาของชาวนา หมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา อ.บารงระกำ จ.พิษณุโลก ที่ชาวนาประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในทุกปี ถึงแม้ว่าจะมีพื้นที่บางส่วนของชลประทาน แต่ก็ยังไม่มีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับการทำนาปรัง ชาวนาในหมู่บ้านหนองกรับจึงสามารถทำนาได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง ส่งผลให้มีรายได้ไม่เพียงพอ ชาวนาบางส่วนจึงตัดสินใจหันไปทำไร่อื่น และปัจจุบันมีชาวนาเพียง 32 คนเท่านั้นที่ยังทำนาเพื่อการบริโภค ด้วยเหตุนี้ จึงมีการส่งเสริมการทำนาด้วยวิธีทางเลือก ผ่านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างแผนกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปียกสลับแห้ง

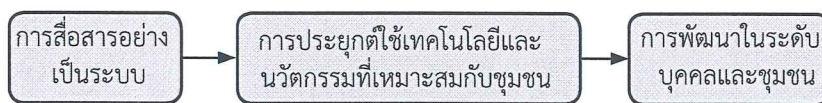
สำหรับวิธีการในการแกล้งข้าว เริ่มต้นจากการแช่น้ำขังไว้ในแปลงนาที่มีความลึก 5 เซนติเมตรในช่วงปักดำ จนถึงช่วงที่ข้าวตั้งท้องออกรวง จึงมีการเพิ่มปริมาณน้ำให้อยู่ในระดับ 7-10 เซนติเมตร และดำเนินการปล่อยข้าวให้ขาดน้ำอยู่ 2 ครั้ง ครั้งละ 14 วัน ได้แก่ ครั้งที่ 1 ช่วงที่กล้าต้นข้าวกำลังเจริญเติบโต (อายุประมาณ 35-45 วัน) ครั้งที่ 2 ช่วงที่ข้าวกำลังแตกกอสูงสุด (อายุประมาณ 60-65 วัน) ซึ่งการแกล้งข้าวให้ขาดน้ำเวลานี้ เป็นการกระตุ้นให้ลำต้นข้าวมีความแข็งแรง ที่สำคัญคือสามารถประหยัดน้ำได้ถึงร้อยละ 30 – 40 ที่เดียว [1-2]

มีการศึกษาวิจัยแล้วว่าการทำนาแบบเปียกสลับแห้งนั้นช่วยลดปริมาณการใช้น้ำ โดยไม่ได้ลดปริมาณของผลผลิตข้าวแต่อย่างใด [1-3] จะเห็นได้ว่าแนวทางการทำการเกษตรแบบลดต้นทุน จะไม่ส่งผลต่อระดับของผลผลิต รวมทั้งช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้เพิ่มมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ชี้แนะ

แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และต้องประกอบไปด้วยสองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม

วิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งนั้นถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลายประเทศเป็นเวลานาน เช่น ในมาดากัสการ์ [2] หรือ ในญี่ปุ่น [4] เป็นต้น ทว่าสำหรับในประเทศไทยเองวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งเพิ่งได้รับการส่งเสริมประชาสัมพันธ์โดยกรมชลประทานในปี 2558 ในขณะที่ชาวนาของไทยส่วนใหญ่ มีการยอมรับการปลูกข้าวแบบดั้งเดิมมาเป็นเวลานาน

จากแนวความคิดที่โน้มน้าวใจเพื่อการพัฒนาประเทศโลกที่สามารถบ่งชี้ว่าควรมีการสนับสนุนให้ดำเนินสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจอย่างมีระบบและมีการใช้การสื่อสารที่เข้าใจได้ในระดับบริบทชุมชน มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาในระดับบุคคล (Individual) และระดับชุมชน (Community) ดังภาพ

การสื่อสารโน้มน้าวใจอย่างมีระบบ ที่มีอิทธิพลคือ บุคคลตัวอย่างด้านการเกษตร (Master Farmers) เพื่อให้เกิดการคิดและทำตามว่าทำได้จริง โดยอาจใช้สื่อเทคโนโลยี หรือใช้การสื่อสารแบบเผชิญหน้าหรือแม้แต่การสาธิตและฝึกอบรมขึ้นอยู่กับบริบท ทั้งนี้ เพราะเกษตรกรนั้นหากไม่มีบุคคลตัวอย่างและไม่มีสถานการณ์ที่รู้สึกว่าได้จริงจะเกิดความไม่เชื่อมั่นและไม่ตัดสินใจลงมือ [5]

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษา กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปียกสลับแห้ง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรณีศึกษาเป็นชาวนา หมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นที่สนใจว่ากลยุทธ์การสื่อสารแบบใดจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด เพื่อให้เป็นแนวทางและองค์ความรู้ในการสื่อสารเพื่อการเกษตรต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างแผนกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปียกสลับแห้ง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ชาวนา หมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก การเก็บข้อมูลภาคสนาม การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 32 คน ซึ่งเป็นชาวนาและเกษตรกรหมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ตำบลหนองกุลา จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยทำการเลือกเกษตรกรโดยมีเกณฑ์ดังนี้

1. เกษตรกรจะต้องเป็นชาวนาผู้ที่สามารถทำนาได้ และเคยดำเนินการทำนามาอย่างน้อย 15 ปี
2. เกษตรกรจะต้องเคยทำนาด้วยสารเคมีมาก่อน แต่ยังไม่ยอมรับวิธีการทำนาแบบใหม่
3. เกษตรกรจะต้องมีความเข้าใจหลักการของการทำนาอย่างชัดเจน และต้องเป็นคนในพื้นที่
4. เกษตรกรจะต้องมีบ่อน้ำในพื้นที่นาตนเองหรือพื้นที่นาอยู่ใกล้คลองชลประทาน

การเลือกสนามวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเลือกสนามวิจัยเป็นพื้นที่หนองกรับ จากการมีความต้องการของผู้นำชุมชนที่ต้องการสร้างชุมชนให้สามารถดำเนินการทำนาด้วยวิธีการประหยัดน้ำ เนื่องจากพื้นที่หนองกรับ เป็นพื้นที่น้ำน้อย มีอุปสรรคในการทำนา จึงเป็นแนวทางให้ผู้นำชุมชนได้ริเริ่มหากลยุทธ์และแนวทางในการทำนาแบบใช้น้ำน้อย ผู้วิจัยจึงได้เลือกพื้นที่หนองกรับเป็นสนามวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่โซนร้อน
2. ผู้วิจัยได้ปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชนบ้านหนองกรับเพื่อสอบถามข้อมูลเบื้องต้นก่อนจะดำเนินการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจริง

3. การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการทำนา ปัญหาที่พบการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงความรู้ ทักษะและความเข้าใจที่มีต่อการทำนาของชาวนาในหมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ตำบลหนองกุงลา จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก มีการใช้กล้องบันทึกภาพนิ่งและอุปกรณ์บันทึกเสียงเป็นเครื่องมือช่วยในการเก็บข้อมูล

4. การลงพื้นที่ระยะที่ 2 มีเป้าหมายในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวางแผนกลยุทธ์ การสื่อสารในการโน้มน้าวใจในการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง โดยพบว่าแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการศึกษาจากกรณีศึกษาของชาวนาที่ประสบความสำเร็จในการทำนาแบบเปียกสลับแห้งเป็นแนวทางที่เหมาะสม โดยในแผนจะได้มีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง

สำหรับขั้นตอนในการลงพื้นที่เพื่อจัดประชุมเพื่อสร้างแผนกลยุทธ์การใช้การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจเกษตรกร ผู้วิจัยจะเสนอว่าควรมีการใช้สื่อ วิดีทัศน์และสื่อบุคคลที่เป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง เพื่อโน้มน้าวใจเนื้อหาในสื่อวีดีทัศน์ จะประกอบไปด้วย บุคคลตัวอย่างที่สามารถทำเกษตรด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วประสบความสำเร็จ และวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง แก่เกษตรกรที่ทำมาแล้วประสบความสำเร็จ อีกทั้งถ่ายทอดหลักการและเทคนิควิธีการทำนาแบบอินทรีย์ให้แก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย และเปิดโอกาสให้ชาวนาได้ทดลองปลูกข้าวแบบเปียกสลับแห้งในแปลงสาธิต เพื่อเปรียบเทียบกับการทำนาแบบเดิม โดยผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และให้ชาวนากลุ่มตัวอย่างได้มีโอกาสในการเรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง และหัวข้อความรู้อื่น ๆ เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การผลิตสารกำจัดแมลง และศัตรูพืช โดยไม่ใช้สารเคมี การทำนาแบบลดต้นทุน การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลและแรงงาน รวมถึงกรณีศึกษาของชาวนาที่ประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้การทำนาแบบเปียกสลับแห้งเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างช่วยกันพิจารณา

5. การตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล โดยวิธีการสามเส้า (Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาจำนวน 32 คน ทั้งนี้ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าว่า สามารถประยุกต์ใช้กับการศึกษาวิจัยได้อย่างหลากหลายโดยการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น การตรวจสอบข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์หลาย ๆ คนที่ตอบคำถามในเรื่องเดียวกัน [6]

รายละเอียดการตรวจสอบสามเส้าในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการตรวจสอบด้านข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยยึดหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือใช้หลักการตรวจสอบด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยใช้หลักการเก็บข้อมูลจาก 32 คนแบบลักษณะต่างสถานที่เก็บข้อมูลและต่างเวลาเก็บข้อมูล

โดยหลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้วผู้วิจัยนำข้อมูลมาจัดการเข้ารหัส (Coding) และเรียบเรียงเนื้อหาที่มีทิศทางของข้อมูลไปในทางเดียวกัน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลให้กลายเป็นผลการวิจัยแบบร่างและวิเคราะห์สรุปข้อมูลตามวัตถุประสงค์อีกครั้ง [7]

6. วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยทั้งระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2 เพื่อสรุปเป็นแผนกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบลดต้นทุน โดยใช้วิธีเปรียบเทียบ

7. จัดสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดทำกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปรียบเทียบ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องและเป็นที่ยอมรับในเรื่องการสื่อสาร จำนวน 5 ท่าน โดยเลือกอย่างเจาะจง ได้แก่ ดร.ลำเนา เอี่ยมสะอาด ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร ผศ.สุพจน์ พลฤกษ์วัน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร นายอภิชาตชัยวัฒน์ ค่ายอด นายช่างชลประทานชำนาญงาน นายมนตรี มั่นคง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านหนองกรับ นายดำรงศรัทธ คงเพชร นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการวิเคราะห์ข้อมูล จากการวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิที่รวบรวมและปรับปรุงแผนกลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นตามข้อมูลที่ได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ เพื่อแยกแยะส่วนต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยและนำมาพรรณนาและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ชาวนาทำนาแบบเปรียบเทียบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นชาวนา หมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก สามารถนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการทำนาในพื้นที่ อำเภอบางระกำ เขตตรกรในอำเภอบางระกำ เดิมมีอาชีพทำนา โดยในหนึ่งปี จะแบ่งทำนาปีหนึ่งครั้ง และนาปรังหนึ่งครั้ง โดยส่วนใหญ่จะเป็นนาหว่าน อย่างไรก็ตาม พื้นที่จังหวัดพิษณุโลกได้รับการจัดอันดับว่าเป็นจังหวัดที่มีอุณหภูมิสูงจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยและได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศดังเช่นพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย ดังนั้น ชาวนาในพื้นที่นี้จึงมักประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในบางฤดูกาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานและผลผลิตที่ได้รับในปีนั้น ๆ ด้วย จึงเป็นสาเหตุว่ามีชาวนาบางส่วนได้ตัดสินใจเปลี่ยนไปปลูกอ้อยแทน ดังเช่นข้อมูลการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ปัญหาหลักที่เราพบในการทำนาคือการขาดแคลนน้ำ เนื่องจากฝนไม่ตกตามฤดูกาล ชาวนาบางส่วนจึงตัดสินใจเปลี่ยนไปทำไร่อ้อยแทน เนื่องจากไม่สามารถเพาะปลูกข้าวได้เพราะพื้นที่ดินมีความแห้งแล้ง” (ผู้นำชุมชนบ้านหนองกรับ)

2) การใช้สารเคมีในการทำนาของเกษตรกรในพื้นที่ อำเภอบางระกำ

จากการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 32 คนในอำเภอบางระกำ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เกือบร้อยละ 80 มีการใช้สารเคมีในการทำนา เช่น การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง

เนื่องจากเกษตรกรมีความเคยชินกับการใช้สารเคมีในการเกษตรเป็นเวลานาน ประกอบกับเชื่อในคำแนะนำของเพื่อนเกษตรกรเกี่ยวกับผลผลิตที่ได้รับจากการใช้สารเคมี ถึงแม้ว่าจะมีต้นทุนสูง แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการใช้สารเคมีจะช่วยให้ผลผลิตต่อไร่มากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ชาวนาส่วนใหญ่ยังไม่มีโอกาสได้ทดลองการใช้ปุ๋ยชีวภาพอย่างจริงจัง ดังเช่นบทสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ปกติก็ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ส่วนใหญ่เพื่อนบ้านแนะนำกันมา ตามที่เค้าใช้แล้ว ว่าดี” (คุณมานี)

“ใช้ปุ๋ยเคมี มาตลอด เราเคยชินแบบนั้นก็เลยลองอย่างอื่น” (ลุงเสนาะ)

“ปกติเวลาทำนาก็เลือกเห็นมีที่เค้าแนะนำกันมา ก็เลือกใช้ปุ๋ยเคมี” (คุณจันทร์รอน)

“ส่วนตัวก็ใช้ปุ๋ยเคมีเต็มสูตรเลย เคยทดลองใช้ปุ๋ยหมักแล้ว แต่ก็ตัดสินใจกลับมาใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดิม” (คุณบุญสม)

“ใช้ปุ๋ยเคมี มานานแล้วก็เลยใช้ต่อไป” (คุณสุทิน)

“ปกติก็ใช้แต่ปุ๋ยเคมี เพราะ ไข่มาตั้งแต่เริ่มต้นทำนา ยังไม่เคยลองใช้ปุ๋ยหมักปุ๋ยคอก” (คุณเอกชัย)

“ใช้แต่ปุ๋ยเคมีตลอด” (คุณพิสมัย)

“เลือกใช้แต่ปุ๋ยเคมี เพราะก็ใช้ต่อ ๆ กันมา เค้าก็แนะนำกันมา” (คุณสุนทร)

“ใช้ปุ๋ยเคมีมาตลอดเลย คิดว่าปุ๋ยชีวภาพน่าจะไม่งามเท่า เลยไม่เคยลอง” (คุณจเร)

3) ทักษะคติของเกษตรกร อำเภอบางระกำ เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพ

ในอำเภอบางระกำ เกษตรกรบางส่วนเคยได้ทดลองใช้ปุ๋ยชีวภาพมาบ้างแล้ว แต่พบว่าไม่ได้ผลดีหากเปรียบเทียบกับปุ๋ยเคมี เนื่องจากใช้เวลานานกว่าจะเห็นผลจึงตัดสินใจมาใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเดิม ดังบทสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“เคยลองใช้ปุ๋ยชีวภาพมาบ้าง แต่ไม่ได้ผลเพราะ บางทีเคยมีหน่วยงานมา แนะนำแล้วก็ไม่ต่อเนื่อง ปล่อยให้เราทำเอง เราก็อำนาจไม่เป็น เลยกลับไปใช้ปุ๋ยเคมีอย่างเก่า มีเพื่อนบ้านแนะนำบ้างตามที่เขาว่าดี แล้วบางทีก็ใช้ตามที่ตัวแทนเค้ามาแนะนำ” (คุณสุวิทย์)

“เคยทดลองใช้ปุ๋ยหมัก ดิตรงที่ที่ใช้เวลานาน เลยตัดสินใจเลือกใช้ปุ๋ยเคมีเต็มสูตรเลย 100%” (คุณบุญสม, คุณสุทิน)

“ยังไม่เคยลองใช้ปุ๋ยชีวภาพ แต่คิดว่าน่าจะได้ผลผลิตน้อยกว่าปุ๋ยเคมี เลยเลือกจะใช้ปุ๋ยเคมีดีกว่า” คุณสายฝน

สังเกตได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับการใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่าปุ๋ยชีวภาพ ประเด็นหนึ่งน่าจะเป็นเพราะ การใช้ปุ๋ยชีวภาพยังต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจพอสมควร เพื่อให้เกิดผลผลิตที่ดีตามที่ต้องการ ซึ่งการสื่อสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับปุ๋ยชีวภาพยังมีน้อย เช่น การจัดอบรมโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือ เจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น เมื่อเทียบกับปุ๋ยเคมีที่มีการแนะนำต่อกันมา และมีตัวแทนจำหน่ายที่เข้ามาให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรส่วนน้อย ที่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพ และได้มีโอกาสนำมาปรับใช้ในการทำนาจริง ดังเช่นตัวอย่างของคุณสว่าง

“เราเคยลองใช้แบบผสม เพราะได้คำแนะนำจากที่หน่วยงานต่าง ๆ เค้าจัดอบรมมาว่าใช้แบบผสมจะช่วยลดต้นทุน ที่นี้ตอนผสมเราก็ผสมเอง ไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย เวลาผสมก็ช่วยประหยัดไปอีก ได้ผลผลิตเหมือน ๆ กับที่ซื้อปุ๋ยผสมมา” (คุณสว่าง)

“ใช้ปุ๋ยคอกนี่ดีแน่นอน เราทำเองได้ แทบจะไม่มีต้นทุนเลย เพราะใช้กากอ้อย ชีวรั้ว มะพร้าว ซึ่งหาได้ง่ายในพื้นที่ แต่อาจจะต้องจ้างคนผสม ซึ่งก็หายากมากไม่ค่อยมีใครยอมทำเพราะกลิ่นมันเหม็น” (คุณชูชีพ)

“พอไม่ใช้สารเคมีดินก็จะร่วนกว่า วัชพืชน้อยลดค่าใช้จ่ายได้ 2 ต่อ ไม่ต้องปรับปรุงดินมาก และไม่ต้องฆ่าวัชพืชมาก” (คุณมนตรี)

4) แนวทางการบริหารจัดการต้นทุนและแรงงานในการทำนา

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรส่วนใหญ่พบว่า เป็นการทำนาในระดับครัวเรือน เริ่มต้นที่ ประมาณ 5 ไร่ และไม่เกิน 30 ไร่ต่อครัวเรือน ดังนั้น เกษตรกรจึงสามารถบริหารจัดการแรงงานได้ภายในครอบครัว โดยการให้สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำนา ยกเว้นในบางกรณี เช่น บางครัวเรือนไม่มีรถไถ รถเกี่ยว ก็จะมีการจ้างไถ จ้างเกี่ยว เป็นต้น

“ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย ก็ประมาณ 6000 บาทต่อไร่ มีตั้งแต่ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย รถไถ รถเกี่ยว บางที่เราทำไม่ทัน ก็จะมีจ้างคนฉีดยาด้วย” (คุณสุวิทย์)

“ส่วนใหญ่ทำเองในบ้านก็ช่วย ๆ กัน จะมีจ้างบ้างตอนช่วงฉีดยาใส่ปุ๋ย” คุณสายฝน

“เก็บพันธุ์ข้าวไว้เลยไม่ต้องซื้อ จะมีก็แค่ค่าปุ๋ย เพราะเราใช้ปุ๋ยเคมีมาตลอด รวมกับค่าจ้างฉีดยา จ้างเกี่ยว ก็มีต้นทุนพอสมควร” (คุณสุทิน)

“ต้นทุนเฉลี่ย 5500 บาทต่อไร่ ถ้าใครก็ไม่เยอะ จะหนักไปทางค่ายา ค่าปุ๋ยส่วนมาก” (คุณเอกชัย)

“ส่วนใหญ่ทำเอง ไม่ต้องจ้างคนอื่น เพราะเรามีเครื่องจักรเองอยู่แล้ว ลูก ๆ ก็ช่วยกัน แต่จะมีค่าใช้จ่ายตรงค่าปุ๋ย เพราะเราใช้ปุ๋ยเคมีล้วน” (คุณแดง)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในการทำนาจะเป็นค่าปุ๋ยเคมีเป็นส่วนมาก ถึงแม้บางครัวเรือนจะไม่ต้องจ้างแรงงานในการพ่นยา หรือจ้างไถ เนื่องจากมีเครื่องจักรอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีการจ่ายค่าปุ๋ยเคมีอยู่ดีแต่อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรส่วนน้อยที่สามารถลดต้นทุนจากค่าใช้จ่ายในเรื่องปุ๋ยเคมีได้ ดังเช่นตัวอย่างของคุณสว่างที่เลือกใช้การผสมปุ๋ยเคมีและปุ๋ยชีวภาพด้วยตนเอง ดังนี้

“พอใช้สารเคมีน้อยก็ช่วยได้หลายอย่าง อย่างแรกประหยัดมากกว่าเดิม เพราะเราเน้นผสมกับปุ๋ยชีวภาพที่มี เราทำเอง ซึ่งจะช่วยให้ข้าวแข็งแรงมากกว่า ช่วยไล่แมลงด้วย เพราะเท่าที่สังเกตปุ๋ยเคมีจะทำให้อากาศเย็น ดินเย็น แมลงลงเยอะ ข้าวโตเร็วก็จริง แต่อ่อนแอกว่า และเป็นโรครากง่าย พอเราได้ปรับใช้วิธีธรรมชาติมากขึ้นก็ช่วยลดต้นทุน กำไรเราก็เพิ่มขึ้น” (คุณสว่าง)

5) ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการสื่อสารในการแนะนำวิธีการทำนาแบบลดต้นทุน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรได้รับความรู้จากสื่อบุคคล ในการแนะนำเกี่ยวกับการทำนาแบบลดต้นทุนอยู่ในระดับน้อย และขาดความต่อเนื่อง ดังตัวอย่างของคุณจันทร์เพ็ญ กล่าวว่า

“ก็เคยไปอบรมมา ทราบว่า การใช้ปุ๋ยสูตรผสม ช่วยลดต้นทุน แต่พอเราทำเอง เราทำไม่ได้ก็ต้องจ้างเค้าทำก็เลยอยากให้มีการแนะนำต่อเนื่องหลังจากอบรมมาแล้ว” (คุณจันทร์เพ็ญ)

“เวลามีหน่วยงานมาให้คำแนะนำเค้าก็ไม่ต่อเนื่อง มาแนะนำแล้วก็ขาดหายไป พอเกษตรกรมาลองทำเองก็ทำไม่ได้ สุดท้ายต้องเลิกไป” (คุณสุวิทย์)

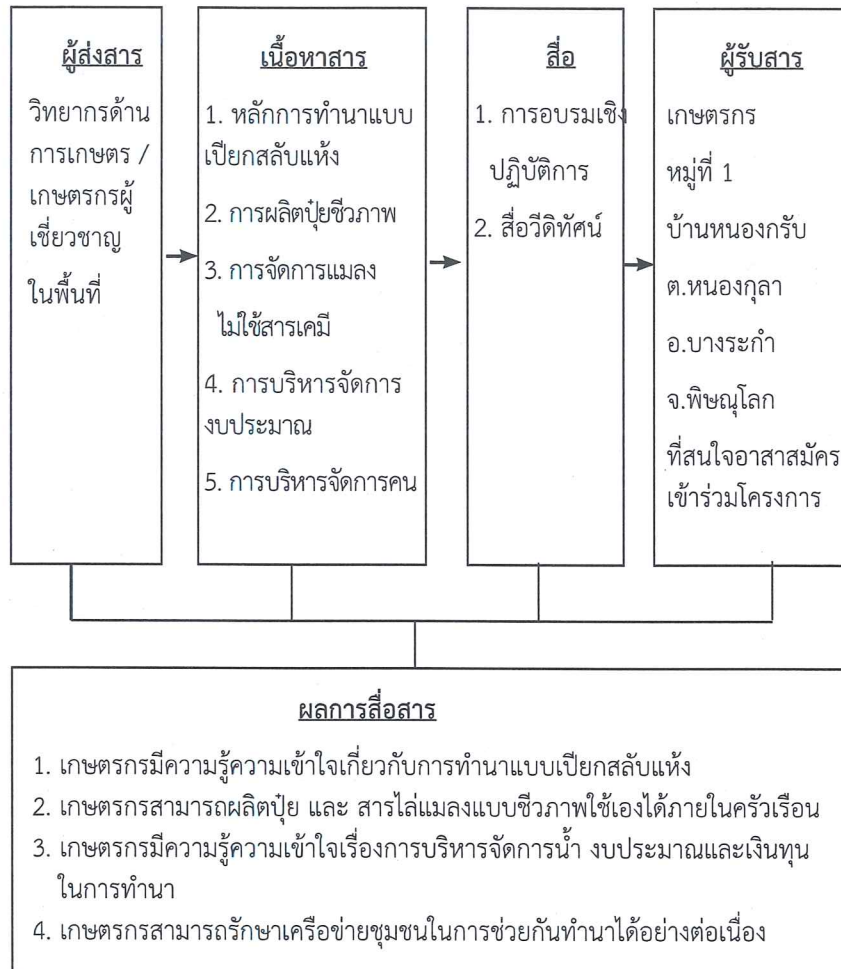
จะเห็นได้ว่า ในการสื่อสารเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการทำนาแบบลดต้นทุน จะต้องอาศัยความต่อเนื่องในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ หรือตัวแทนจากองค์กรรัฐ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการทำนาได้จริง

นอกจากนี้ ปัจจัยเกี่ยวกับการเข้าถึงสื่อของเกษตรกร ยังมีน้ำหนักสำคัญ ถ้านำมาใช้ในกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำนาแบบเปียกสลับแห้งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เปิดรับสื่อที่หลากหลาย สื่อบุคคล เช่น เพื่อนบ้าน หรือสมาชิกในชุมชน จึงเป็นสื่อที่มีความสำคัญมากหากเทียบกับสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ หรือวิทยุ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์อยู่ในระดับน้อย เนื่องจากข้อจำกัดในการอ่าน ดังนั้น ในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำนาแบบเปียกสลับแห้งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรเลือกใช้สื่อบุคคล หรือสื่อกิจกรรม เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถสื่อสารกันได้แบบเห็นหน้า และมีปฏิสัมพันธ์กันทางตรงเพื่อให้กระบวนการสื่อสาร มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด

6) ผลการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ
แนวทางการทำนาแบบลดต้นทุน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ส่งสาร
วิทยากรด้านการเกษตร / เกษตรกรผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่
สื่อ / ช่องทางการสื่อสาร
การอบรมเชิงปฏิบัติการ
เนื้อหาสาร/ ความถี่ในการสื่อสาร
<u>เนื้อหาสาร</u> 1. หลักการทำนาแบบเปียกสลับแห้งและการเรียนรู้แนวทางจากชาวนาที่ประสบความสำเร็จในการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง เพื่อลดปัญหาเรื่องการบริหารจัดการน้ำ 2. การผลิตปุ๋ยชีวภาพแบบไม่ใช้สารเคมี เพื่อแก้ปัญหาต้นทุนการทำนาที่สูงขึ้นจากค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี 3. การจัดการแมลง แบบไม่ใช้สารเคมี จากการวางแผนการสื่อสารร่วมกันพบว่า กลุ่มเกษตรกรมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดังเดิม เช่น การใช้สะเดาในการไล่แมลง จึงน่าจะมีแนวทางการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ 4. การบริหารจัดการงบประมาณ จากการวางแผนร่วมกันพบว่า ในชุมชนมีพื้นฐานความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือนในการทำนาอยู่แล้วจึงน่าจะมีการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการบัญชีอย่างเป็นระบบ 5. การบริหารจัดการคน เนื่องจากในชุมชนมีจุดแข็งในการทำนาแบบร่วมด้วยช่วยกัน จึงไม่ต้องมีต้นทุนในการจ้างแรงงาน ซึ่งถือเป็นจุดแข็งที่สามารถเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการสื่อสารที่ใช้สื่อบุคคล และสื่อกิจกรรม ที่เน้นความน่าเชื่อถือของบุคคลในชุมชน หรือคนใกล้ชิดได้ <u>ความถี่ในการอบรม</u> ควรจัดอบรมทั้งในเชิงวิชาการ และการทดลองปฏิบัติร่วมกัน อย่างละ 1 ครั้งต่อสัปดาห์ รวมถึงการติดตามผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุก ๆ เดือน เนื่องจากที่ผ่านมาพบว่า การสื่อสารเกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ในชุมชนยังมีผลน้อย เพราะขาดการติดต่อสื่อสาร และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ล้มเลิกการปรับใช้นวัตกรรมต่าง ๆ ไป เนื่องจากพบปัญหาระหว่างการดำเนินการและไม่ได้รับการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง
ผู้รับสาร
สมาชิกเกษตรกรหมู่ที่ 1 บ้านหนองกรับ ต.หนองกุลา อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก ที่สนใจอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงองค์ประกอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ในการทำนา
แบบเปียกสลับแห้งตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงองค์ประกอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ ในการทำงานแบบเปียกสลับแห้งตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากการได้แผนกลยุทธ์ในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจในการทำนาแบบเปียกสลับแห้งตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นจากข้อสรุปของผู้ทรงคุณวุฒิสามารถสร้างเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 3 แผนภาพแสดงองค์ประกอบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจในการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาจากแนวทางผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุปและการอภิปรายผล

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าชาวบ้านหนองกรับประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำนาและมีแนวโน้มในการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีในระดับสูงซึ่งส่งผลต่อต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น การนำวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ช่วยลดการใช้น้ำในปัจจุบันจึงน่าจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว โดยไม่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวแต่อย่างใด [1-3] ซึ่งแนวทางการใช้วิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งนี้ ได้มีการศึกษาวิจัยและทดลองใช้ในมาดากัสกา โดย McHugh และคณะ [2] พบว่า การทำนาแบบเปียกสลับแห้งช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่เกษตรกรรมได้จริง นอกจากนี้ ยังมีผลการศึกษาของ Van der Hoek และคณะ [4] ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการทำนาแบบเปียกสลับแห้งในประเทศญี่ปุ่นได้ช่วยยืนยันว่า วิธีการแบบเปียกสลับแห้งช่วยลดการบกรวนของแมลงศัตรูข้าว ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการลดปริมาณการใช้ยาฆ่าแมลงและค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องในการกำจัดแมลงด้วย

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ Van der Hoek และคณะ [4] ได้ค้นพบคือการทำนาแบบดั้งเดิมที่ให้น้ำขังในแปลงนาตลอดระยะเวลาการทำนา ทำให้เกิดการออกซิเดชันของก๊าซมีเทน ส่งผลให้ต้นข้าวอ่อนแอในที่สุด ดังนั้น วิธีการแกล้งข้าวให้ขาดน้ำตามวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งจึงช่วยแก้ปัญหานี้ได้และทำให้ต้นข้าวมีความแข็งแรงมากขึ้น และเมื่อต้นข้าวมีความแข็งแรงก็จะช่วยลดการใช้ปุ๋ยด้วยอีกทางหนึ่ง แนวทางการทำนาแบบเปียกสลับแห้งนี้จึงช่วยลดต้นทุนการทำนา และขณะเดียวกันก็ช่วยส่งเสริมผลผลิตที่มากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงริเริ่มมาเป็นระยะเวลาหลายทศวรรษ จากแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งกล่าวถึงหลักการสามห่วง สองเงื่อนไข ได้แก่ ความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม [8] จะเห็นได้ว่าเมื่อชาวบ้านหนองกรับได้นำวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งไปใช้ ชาวนาสามารถลดปริมาณการใช้น้ำ ฟังตนเองได้มากขึ้น และใช้สารเคมีลดน้อยลงซึ่งส่งผลต่อการลดต้นทุนในการทำนาระยะยาว

ในส่วนของการนำไปปฏิบัติได้จริงนั้น ชาวนาต้องอาศัยองค์ประกอบด้านความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งเป็นอย่างดี รวมถึงการได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยความพยายามอดทน เนื่องมาจากวิธีการทำนาแบบเปียกสลับแห้งนี้ใช้เวลานานหากเปรียบเทียบกับการทำนาแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีการลดการใช้น้ำนี้เพิ่งได้รับการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมโดยกรมชลประทานในปี 2558 แต่ทว่าชาวนาในประเทศไทยได้ยอมรับวิธีการทำนาแบบดั้งเดิมมาเป็นเวลายาวนาน ดังนั้น การสื่อสารเพื่อการจูงใจในการทำนาแบบเปียกสลับแห้งเพื่อการลดต้นทุนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีความจำเป็น ต้องใช้แนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ดังตัวอย่างเช่น การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร ทั้งนี้ กระบวนการออกแบบการสื่อสารนั้นสอดคล้องกับทฤษฎี S-M-C-R โดย David K.Berlo อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน [9] ที่กล่าวว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิผลนั้นต้องอาศัยปัจจัยด้านผู้รับสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้ส่งสาร ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านหนองกรับตลอดทั้งกระบวนการยังจัดได้ว่าเป็นวิธีการสื่อสารนวัตกรรมที่มีประสิทธิผลได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับปาริชาติ สถาปิตานนท์ [10] ได้กล่าวถึง ลักษณะของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น ต้องมุ่งเน้นไปที่การสื่อสารสองทางแบบต่อเนื่อง ส่งผลให้กระบวนการสนทนาโต้ตอบกันระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ โดยเชื่อว่าการสนทนาโต้ตอบกันของสมาชิกในสังคม ก็คือ การระดมสมองของสมาชิกในสังคมนั่นเอง (brainstorming) โดยการสนทนาโต้ตอบกันในลักษณะดังกล่าว เป็นเสมือนการเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้หันหน้าเข้าหากัน พูดคุย เจรจากกัน เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น หลักการ และแนวทางที่หลากหลาย เกิดเป็นโอกาสสำหรับการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับสังคมของตนเช่นเดียวกับ กาญจนา แก้วเทพ [11] ที่กล่าวว่ารูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะต้องเน้นไปที่การสื่อสารเชิงพิธีกรรม ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เช่น การจัดเวทีประชาคม การประชุมกลุ่ม เป็นต้น

ทั้งนี้ กลยุทธ์สำคัญของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจให้ชาวบ้านหันมาทำนาแบบเปียกสลับแห้งคือการใช้สื่อบุคคลซึ่งถือเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดและมีความน่าเชื่อถือต่อผู้รับสาร เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร ชาวนาผู้ประสบความสำเร็จในพื้นที่ในการใช้วิธีทำนาแบบเปียกสลับแห้งซึ่งจะเป็นแรงบันดาลใจให้ชาวบ้านหนองกรับนำวิธีการนี้ไปใช้ในการทำนาของตน ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ [12] ได้อธิบายว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการสื่อสารเพื่อพัฒนานั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคลากรจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว บุคคลในชุมชน หรือผู้นำในชุมชนมีคุณสมบัติมากมายในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมส่งผลต่อเครือข่ายในชุมชนด้วย ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการใช้สื่อบุคคลนั้นเป็นสื่อที่มีคุณสมบัติผสมผสานไม่ใช่เพียงคุณสมบัติใดคุณสมบัติหนึ่งเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถความรู้สึกปลอดภัยและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการที่จะติดต่อเชื่อมโยงกับผู้อื่น [13] นอกจากนี้ สื่อบุคคลนั้นต้องมีความสามารถในการเชื่อมโยงระหว่าง ผู้ส่งสาร-ผู้รับสาร และ สาร-ช่องทางการสื่อสาร ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจในที่สุด [12]

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาครั้งนี้จะเห็นได้ว่าสื่อบุคคล อาทิเช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำความคิด ผู้เชี่ยวชาญในการทำนาแบบเปียกสลับแห้ง เพื่อนและครอบครัวชาวนาจัดได้ว่า เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสารในแง่ของความน่าเชื่อถือหากเปรียบเทียบกับสื่ออื่น ๆ
2. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำนาแบบเปียกสลับแห้งของชาวนาในประเทศไทยยังจำกัดเฉพาะกลุ่ม ดังนั้น จึงควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้น
3. การศึกษาวิจัยในอนาคตควรมีการวางแผนการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผล การทำนาแบบเปียกสลับแห้งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รวมถึงควรมีการศึกษาความพึงพอใจของชาวนาในการประยุกต์ใช้แนวทางแบบเปียกสลับแห้งในการทำนา

เอกสารอ้างอิง

- [1] เลิศ วิโรจน์โกวัฒนะ. (2558). การทำนาแบบเปียกสลับแห้งโดยกรมชลประทาน. สืบค้น [1] เลิศ วิโรจน์โกวัฒนะ. (2558). การทำนาแบบเปียกสลับแห้งโดยกรมชลประทาน. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558, จาก http://www.rid.go.th/2009/index.php?option=com_content&view=article&id=1660:2015-01-22-08-58-49&catid=23:2009-12-21-08-25-31&Itemid=54.
- [2] McHugh, O.V. and others. (2002). Farmer Implementation of Alternate Wet-Dry and Non Flooded Irrigation Practices in the System of Rice Intensifications (SRI). **Proceeding of The International Workshop on Water-Wise Rice Production**, 8-11 April 2002, Los Banos. Philippines: International Rice Research Institute.
- [3] Rice Knowledge Bank. (2015). **Saving Water with Alternate Wetting Drying (AWD)**. Retrieved September 1, 2015, from <http://www.knowledgebank.irri.org/training/fact-sheets/water-management/saving-water-alternate-wetting-drying-awd>.
- [4] Van der Hoek, W., R. Sakthivadivel, M. Renshaw, J. B. Silver, M. H. Birley and F. Konradsen. (2001). Alternate wet/dry irrigation in rice cultivation: A practical way to save water and control malaria and Japanese encephalitis?. **Research Report 47**. Colombo, Sri Lanka: International Water Management Institute.

- [5] Srinivas R. Melkote and H. Leslie Steeves. (2001). *Communication for Development in the third world Theory and Practice for Empowerment*. India:Sage Publications.
- [6] Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- [7] สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [8] มุลนิธิชัยพัฒนา. (2558). *หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558, จาก http://www.chaipat.or.th/chaipat_english/index.php?option=com_content&view=article&id=4103&Itemid=293.
- [9] ประมะ สตะเวทิน. (2546). *หลักนิเทศศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [10] ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2548). *การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและพัฒนาชุมชน:จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- [11] กาญจนา แก้วเทพ. (2548) . *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรส.
- [12] กาญจนา แก้วเทพ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- [13] Bettinghaus, E. P. (1973). *Persuasive Communication*. CA: Wadsworth Publishing.